

**Valtioneuvoston kirjelmä Eduskunnalle ehdotuksesta
neuvoston asetukseksi (yhteisöpatentti)**

Perustuslain 96 §:n 2 momentin perusteella lähetetään eduskunnalle Euroopan yhteisöjen komission 5 päivänä heinäkuuta 2000 tekemä ehdotus Euroopan unionin neuvoston asetukseksi yhteisöpatentista sekä ehdotuksesta laadittu muistio.

Helsingissä 26 päivänä lokakuuta 2000

Ministeri *Kimmo Sasi*

Vanhempi hallitussihteeri Sami Sunila

KAUPPA- JA TEOLLISUUSMINISTERIÖ**Muistio**
EU/180800/0624**1. Yleistä**

Euroopan yhteisöjen komissio antoi 5 päivänä heinäkuuta 2000 ehdotuksen neuvoston asetukseksi yhteisöpatentista (KOM(2000) 412 lopullinen). Ehdotus julkaistiin 1 päivänä elokuuta 2000. Ehdotuksen EURODOC-numero on EU/180800/0624.

Ehdotus perustuu Euroopan yhteisön perustamissopimuksen 308 artiklaan. Sen mukaan neuvosto voi antaa yhteisön tavoitteen saavuttamiseksi yhteismarkkinoiden toiminnassa aiheelliset säännökset yksimielisesti komission ehdotuksesta ja Euroopan parlamenttia kuultuaan. Saman oikeusperustan eli 308 artiklan mukaan on toimittu muissakin teollisoikeudellisissa lainsäädäntöehdotuksissa, toisin sanoen yhteisön tavaramerkistä ja yhteisön mallista annettujen säännösten yhteydessä.

2. Asetusehdotuksen tausta

Euroopassa keksintö voidaan suojata tällä hetkellä eurooppapatentilla tai kansallisella patentilla. Eurooppapatentti perustuu vuonna 1973 tehtyyn EU:sta riippumattomaan yleisopimukseen nimeltä Euroopan patenttisopimus (European Patent Convention, EPC), johon kaikki EU:n jäsenvaltiot sekä Sveitsi, Kypros, Monaco, Liechtenstein ja pian myös Turkki ovat liittyneet. Sopimuksella perustettiin Euroopan patenttivirasto (EPO), joka tutkii hakemukset eurooppapatentiksi ja myöntää ne. Myönnetystä eurooppapatentista tulee kuitenkin hakemuksen kattavissa valtioissa kansallinen patentti, johon sovelletaan kansallisia säännöksiä.

Euroopan yhteisön pyrkimykset luoda oma patenttijärjestelmä ovat toistaiseksi epäonnistuneet. Viimeisimpänä vaiheena patenttijärjestelmän kehittämiseksi komissio laati vuonna 1997 Vihreän kirjan yhteisön patentista ja Euroopan patenttijärjestelmästä. Suomen kannanotto siihen sisältyy valtioneuvoston selvitykseen E 83/1997 vp. Vihreään kirjaan saamiensa kannanottojen poh-

jalta komissio päätti jatkaa yhteisöpatentin valmistelua.

3. Asetusehdotuksen sisältö**3.1. Yhteisöpatentti****3.1.1. Ehdotuksen suhde muihin patenttijärjestelmiin**

Asetusehdotuksella on tarkoitus luoda uusi, rinnakkainen järjestelmä keksintöjen suojaamiseksi. Yhteisöpatentti olisi siten vaihtoehto kansalliselle patentille tai Euroopan patenttiviraston myöntämälle eurooppapatentille. Patentinhakija päättäisi, mikä on hänen kannaltaan tarkoituksenmukaisin vaihtoehto.

Yhteisöpatentti eroaisi eurooppapatentista erityisesti siinä, että yhteisöpatentti kattaisi aina koko yhteisön alueen, kun taas eurooppapatentti voidaan saattaa voimaan halutuissa jäsenmaissa ja lisäksi Sveitsissä, Kyproksella, Monacossa, Liechtensteinissa ja marraskuun 2000 alusta myös Turkissa. Kansallinen patentti on voimassa ainoastaan patentin myöntäneen valtion alueella.

Ehdotuksen mukaan samalle henkilölle kuuluvaa keksintöä ei voisi suojata samanaikaisesti yhteisöpatentilla ja toisaalta joko eurooppapatentilla tai kansallisella patentilla. Ehdotuksen mukaan samaa keksintöä koskeva kansallinen patentti raukeaisi, jos keksintöön myönnetään yhteisöpatentti samalle oikeudenhaltijalle. Koska eurooppapatentti on lopputulokseltaan kansallinen patentti, asetuksen säännös merkitsisi samalla sitä, että myös eurooppapatentti raukeaisi, kun samaan keksintöön myönnetään yhteisöpatentti samalle oikeudenhaltijalle.

Euroopan patenttiviraston ja yhteisöpatentin välisen yhteyden vuoksi Euroopan yhteisö liittyisi jäseneksi Euroopan patenttisopimukseen. Patenttisopimukseen tehtävät muutokset muodostuisivat siinä tapauksessa yhteisöä velvoittaviksi. Yhteisö joutuisi vastaisuudessa huolehtimaan siitä, että nämä muutokset eivät vaarantaisi yhteisön etuja.

3.1.2. Yhteisöpatentin oikeusvaikutus

Yhteisöpatentilla olisi sama vaikutus koko yhteisön alueella. Sitä ei voisi myöntää, siirtää tai kumota vain joidenkin maiden osalta, vaan kaikki toimenpiteet vaikuttaisivat aina yhtenäisesti koko yhteisön alueella.

Aineellisoikeudellisesti yhteisöpatentti ei poikkeaisi merkittävästi jäsenvaltioiden kansallisista patenteista, koska patenttilainsäädäntö on useilla kansainvälisillä sopimuksilla jo pitkälti yhdenmukaistettua. Esimerkiksi Maailman kauppajärjestön (WTO) perustamissopimuksen (SopS 5/95) liitteenä oleva teollis- ja tekijänoikeuksien kaupan liittyvistä näkökohdista annettu sopimus (TRIPS-sopimus) sisältää määräyksiä patentin kohteesta, patentin tuottaman suojan sisällöstä, suoja-ajasta ja hyväksytyistä poikkeuksista. Euroopan patenttisopimus määrittelee tarkemmin hakemusvaihetta ja patentin myöntämistä.

Ehdotuksen mukaan myös yhteisöpatenttia koskevien pakkolupien myöntämismenettely yhdenmukaistettaisiin. Pakkoluvan yhteisöpatenttiin myöntäisi komissio. Sen sijaan jäsenvaltioilla ei olisi oikeutta myöntää pakkolupaa.

3.1.3. Yhteisöpatentin myöntäminen

Asetusehdotus rakentuu myöntämismenettelyä koskevan Euroopan patenttisopimuksen varaan. Yhteisöpatenttia koskevat hakemukset tehtäisiin Euroopan patenttivirastoon, joka vastaisi niiden käsittelystä ja myöntämisestä. Hakemus olisi alkuvaiheessa oikeudellisesti eurooppapatenttia koskeva hakemus, jossa suojan kohdealueeksi nimettäisiin yhteisön alue. Hakemuksen käsittelyssä noudatettaisiin eurooppapatentteihin liittyvää oikeuskäytäntöä. Myöntämisen jälkeen patentti muuntuisi asetuksen säännösten nojalla yhteisöpatentiksi, ja siihen sovellettaisiin tämän jälkeen asetuksen säännöksiä.

Yhteisöpatentti myönnettäisiin samoilla edellytyksillä kuin eurooppapatentti, toisin sanoen keksinnöille, jotka ovat uusia ja keksinnöllisiä, joilla on tekninen luonne, jotka ovat toisinnettavissa ja teollisesti käytettävissä. Patentoitavuuden edellytykset eivät poik-

keaisi siitä, mitkä ne ovat nykyisin Suomen patenttilainsäädännössä.

3.2. Kieliä koskevat järjestelyt

Yhteisöpatenttihakemus voitaisiin tehdä Euroopan patenttiviraston työkielellä englanniksi, ranskaksi tai saksaksi. Yhteisöpatentti myönnettäisiin ja julkaistaisiin tällä kielellä, minkä lisäksi ainoastaan patenttivaatimukset tulisi käännettävä kahdelle muulle viraston työkielille. Tämä merkitsisi huomattavaa muutosta eurooppapatenttien osalta noudatettavaan järjestelmään, jossa patenttiasiakirjat kokonaisuudessaan tulee käännettävä kaikkien niiden maiden viralliselle kielelle, jossa patentti halutaan voimaan.

Ehdotettua järjestelmää pyritään pehmentämään säännöksellä, jonka mukaan patentin loukkaustilanteessa oletetaan, ettei mahdollisen patentinloukkaaja, jolla ei ole ollut mahdollisuutta ottaa selvää patentista kotipaikkansa virallisella kielellä, ole tietoisesti loukannut patenttia. Samoin säädettäisiin, ettei patentinhaltija voi saada vahingonkorvausta ajanjaksolta, joka edeltää käännetyn patentin tiedoksiantoa patentinloukkaajalle. Patentinloukkaajalla olisi ehdotuksen mukaan oikeus saada patentti tiedoksi sillä kielellä, jota hän osaa, jos hänen kotipaikkansa sijaitsee jäsenvaltiossa, jossa on kaksi tai useampia virallisia kieliä.

Ehdotuksen taustalla on huoli eurooppalaisen patenttijärjestelmän kalleudesta. Komission laskelmien mukaan keskimääräinen, kahdeksan jäsenvaltiota kattava eurooppapatentti maksaisi nykyään noin 30 000 euroa, joista käännskustannusten osuus olisi 39 prosenttia. Tämän laskelman mukaan kustannukset olisivat 3–5 kertaa suuremmat kuin Yhdysvalloissa tai Japanissa. Komission tavoitteena onkin alentaa kustannuksia siten, että Euroopassa päästäisiin suurin piirtein samalle tasolle kuin tärkeimpien kauppakumppanien patentointikustannukset.

3.3. Oikeusjärjestelmä

Oikeuskäytännön yhtenäisyyden ja oikeusvarmuuden takaamiseksi komissio ehdottaa, että yhteisöpatentin pätevyyttä ja loukkausta

koskevat kanteet käsiteltäisiin keskitetysti. Kanteiden käsittelyä varten perustettaisiin erityinen yhteisön immateriaalioikeustuomioistuin. Sillä olisi yhteisöpatenttia koskevissa asioissa yksinomainen toimivalta koko yhteisön alueella, ja sen tuomiot olisivat jäsenvaltioissa täytäntöönpantavissa.

Keskitetyssä tuomioistuinjärjestelmässä tuomareilla olisi tarvittava patenttialan pätevyys. Samoin välttyttäisiin niiltä tilanteilta, joissa patentin mitätöintiä tarvitsisi erikseen hakea kaikissa 15 jäsenmaassa. Käsittelyn joutuisuuden varmistamiseksi säädettäisiin, että yhteisöpatentin pätevyyttä ja loukkausta koskevissa asioissa immateriaalituomioistuimen tulisi antaa ratkaisunsa kahden vuoden määräajassa.

Muut riidat, joita ei erikseen olisi säädetty käsiteltäväksi yhteisön immateriaalioikeustuomioistuimessa, käsiteltäisiin jäsenvaltioiden kansallisissa tuomioistuimissa. Esimerkiksi työnantajan ja työntekijän väliset kanteet, jotka koskevat oikeutta patenttiin, käsiteltäisiin kansallisessa tuomioistuimessa.

4. Ehdotuksen vaikutukset

4.1. Kielijärjestelyn vaikutukset

Yhteisön alueen kattavan patentin hakeminen olisi uuden yhteisöpatentin myötä nykyistä edullisempaa. Käännösvelvoitteesta luopuminen mahdollistaisi yrityksille ja keksijöille patenttisuojan kaikkiin yhteisön jäsenvaltioiden ilman, että niiden tarvitsisi maakohtaisesti arvioida suojaamisen kannattavuutta. Tämä kannustaisi suojaamaan innovaatioita entistä laajemmin, mikä avaisi yrityksille uusia mahdollisuuksia vientiin tai käyttöilupien kautta ansaitsemiseen.

Samalla on kuitenkin otettava huomioon, että patentointikustannusten alentaminen hyödyttää yhtä lailla Euroopan ulkopuolelta tulevia patentinhakijoita, mikä voi yksittäisillä toimialoilla johtaa erityisesti Suomen ja muiden pienempien kielialueiden osalta yhä kasvaviin patenttimääriin Euroopan ulkopuolisten hakijoiden toimesta. Nykyisessä tilanteessa käännösvelvoite yhdessä Suomen markkinoiden pienuuden kanssa on arvioita-

vasti vähentänyt patenttisuojan ulottamista tänne.

Käännösvelvoite ei ole pelkästään kustannustekijä. Patenttijärjestelmän perustavoitteena on yhteiskunnan teknisen kehityksen edistäminen patentti-informaation levittämisen kautta. Yksinoikeuden keksintöön saa vain julkaisemalla sitä koskevat tiedot kaikkien kiinnostuneiden käyttöön. Patenttitiedon aktiivinen levittäminen ja tiedon laajempi hyväksikäyttö tehostaa yritysten tuotekehitystä, auttaa suuntaamaan tuotekehityspanokset tehokkaammin, edistää uuden teknologian käyttöönottoa ja vähentää päällekkäistä tutkimustyötä. On esitetty arvioita, että Euroopassa jopa kolmannes tutkimukseen ja tuotekehitykseen suunnatuista varoista käytetään päällekkäiseen toimintaan. Tässä suhteessa komission ehdotuksen kielijärjestely saattaisi vaikuttaa haitallisesti eurooppalaiseen innovaatiojärjestelmään ja johtaa tuotekehityspanosten suuntaamiseen nykyistä tehottomammin. Erityisenä ongelmana komission ehdotuksessa on myös se, että kielijärjestelyn haitalliset vaikutukset kohdistuisivat erityisesti yhteisön pienempiin maihin ja rasittaisivat suhteellisesti enemmän pk-yrityksiä kuin suuria yrityksiä.

Kieliä koskevissa järjestelyissä tulee lisäksi ottaa huomioon kilpailijaseurannan kustannukset. Toimialalla tehtävien patenttihakemusten seuraaminen on yritysten kannalta tärkeää niin liiketoiminnan kehittämisen kannalta kuin mahdollisten patenttiriitojen välttämisen kannalta. Tehokkaan ja oikea-aikaisen kilpailijaseurannan järjestäminen edellyttää usein perehtymistä patenttiasiakirjojen ensimmäiseen julkaisuun, jotka jo nykyäänkin ovat pääsääntöisesti vieraskielisiä. Mutta siinä missä tällä hetkellä yritykset Suomessa turvautuvat lähinnä englanninkielisiin julkaisuihin, yhteisöpatentin osalta julkaisut saattavat olla useammin saksan- tai ranskankielisiä. Kilpailijaseurannan järjestäminen muodostuisi siinä tapauksessa nykyistä kalliimmaksi.

4.2. Patenttimaksut

Ehdotuksessa lähdetään siitä, että yhteisöpatenttijärjestelmä ja kansalliset patenttijär-

jestelmät toimisivat rinnakkain. Toisin kuin eurooppapatenttien osalta on voimassa, yhteisöpatentista ei kuitenkaan palautuisi uudistamismaksuja kansallisille virastoille. Tämä heikentäisi olennaisella tavalla kansallisten tutkivien virastojen toimintamahdollisuuksia. Esimerkiksi huomattava osa Patentti- ja rekisterihallituksen (PRH) tuloista on tällä hetkellä peräisin eurooppapatenttien uudistamismaksuista sillä perusteella, että eurooppapatentti antaa yksinoikeuden Suomessa. Jos yhteisöpatentti tulee korvaamaan eurooppapatentin, eurooppapatenteista saatava tulovirta ehtyisi nopeasti. Koska asetusehdotuksen mukaan yhteisöpatentin uudistamismaksut eivät palautuisi kansalliselle virastolle edes osittain, PRH:n tulorakenne muuttuisi oleellisesti. Tämä pakottaisi joko toiminnan huomattavaan supistamiseen tai verovarojen käyttämiseen toiminnan ylläpitämiseksi.

4.3. Oikeusjärjestelmän aiheuttamat vaikutukset

Yhteisöpatentilla on sama vaikutus koko yhteisön alueella: se voitaisiin myöntää, siirtää tai kumota vain yhdenmukaisesti koko alueella. Tämän kanssa on vaikeasti sovitettavissa yhteen menettely, jossa kansalliset tuomioistuimet ratkaisisivat yhteisöpatenttia koskevia kanteita kukin oman oikeusperinteensä mukaisella tavalla. Keskittäminen olisi omiaan yhdenmukaistamaan yhteisöpatenttia koskevaa oikeuskäytäntöä ja parantamaan ratkaisujen oikeudellista ennakoitavuutta. Voidaan myös olettaa, että keskitetyssä tuomioistuimessa olisi tarvittava asiantuntemus patenttioikeudellisten kysymysten ratkaisemiseksi.

Toisaalta keskitetyn immateriaalioikeustuomioistuimen perustaminen merkitsisi Euroopan yhteisöjen oikeusjärjestelmään huomattavaa rakenteellista muutosta, jolla olisi laajempia heijastusvaikutuksia. Asetusehdotuksen toteuttaminen vaatisikin muutosta yhteisön perustamissopimukseen. Komission tavoitteena on, että meneillään olevassa HVK-prosessissa perustamissopimukseen voitaisiin lisätä tarvittavat säännökset tuomioistuinjärjestelmän muuttamiseksi.

Suomen samoin kuin muiden pienempien

maiden näkökulmasta oikeustapausten keskittäminen saattaisi pitkällä aikavälillä kuitenkin heikentää patenttioikeudellista osaaamista ja vähentää alan asiantuntijoiden määrää. Keskitetyssä järjestelmässä olisi tavallista, että suomalaiset yritykset joutuisivat käyttämään ulkomaisia asiamiehiä ja avustajia myös silloin, kun ne ovat oikeusriidassa vastaajan asemassa. Komission ehdotus on tältä osin vaikeasti arvioitavissa, koska siinä ei oteta kantaa keskitetyn tuomioistuinjärjestelmän prosessikieleen tai muihin proseduaalisiin seikkoihin.

Keskitetyn tuomioistuinjärjestelmän kustannustehokkuuden arviointi riippuu paljolti siitä, kenen kannalta asiaa arvioidaan. Kantajan kannalta keskitetty malli merkitsisi huomattavaa parannusta nykyiseen, sillä useiden eri maissa käytävien prosessien sijasta riittäisi, kun kanne nostettaisiin yhteisön immateriaalioikeustuomioistuimessa. Sen sijaan vastaajan kannalta keskitetty järjestelmä voisi johtaa oikeusturvan kannalta arveluttavaan tilanteeseen. Vieraassa maassa ja mahdollisesti vieraalla kielellä prosessaaminen olisi vastaajan kannalta erittäin kallista. Tämä voisi pahimmassa tapauksessa merkitä sitä, että yksittäisillä toimialoilla suuret, usein monikansalliset yritykset käyttäisivät parempien resurssiansa turvin kallista ja vieraskielistä oikeusjärjestelmää painostuskeinona.

4.4. Ehdotuksen vaikutukset Suomen lainsäädäntöön

Ehdotuksen tavoitteena on luoda rinnakkainen järjestelmä keksintöjen suojaamiseksi ja säilyttää unionin jäsenvaltioiden kansalliset patenttijärjestelmät entisellään. Ehdotuksella ei siten suoranaisesti tavoitella kansallisten lainsäädäntöjen yhdenmukaistamista eikä sillä lähtökohtaisesti ole merkittäviä välittömiä vaikutuksia patenttilakiin (550/1967) tai -asetukseen (669/1980). Tosin ehdotuksessa lähdetään siitä, että kansallinen patentti lakkaa, jos samaan keksintöön myönnetään yhteisöpatentti samalle haltijalle. Tämän järjestelyn toteuttaminen edellyttää muutoksia myös patenttilainsäädäntöön. Yhteisöpatenttijärjestelmän luominen saattaa lisäksi välillisesti johtaa muutoksiin, jotka takaavat rin-

nakkaisten järjestelmien kitkattoman toiminnan.

Tuomioistuinjärjestelmän osalta ehdotus saattaa edellyttää muutoksia prosessioikeudelliseen lainsäädäntöön. Tältä osin samoin kuin kieliä koskevilta esityksiltään ehdotuksen perustuslainmukaisuuteen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Koska ehdotuksen käsittely on vasta alussa, sen lopullista sisältöä on vaikea yksityiskohteisesti arvioida. Kauppa- ja teollisuusministeriö tulee yhteistyössä muiden ministeriöiden kanssa seuraamaan tarkoin asetusehdotuksen ja kansallisen lainsäädännön suhdetta sekä ilmoittamaan mahdollisista ristiriitaisuuksista eduskunnalle.

5. Valtioneuvoston alustava kanta asetusehdotukseen

Valtioneuvoston mukaan yhteisöpatenttia koskevan asetusehdotuksen taustalla olevat tavoitteet (kustannustehokkuus, yhtenäisyys ja alueellinen laajuus) ovat perusteltuja. Val-

tioneuvosto kannattaa koko yhteisön alueen laajuisen ja oikeusvaikutuksiltaan yhtenäisen yhteisöpatenttijärjestelmän luomista.

Asetusehdotus ei kuitenkaan sellaisenaan täytä niitä odotuksia, joita tällaiseen järjestelmään kohdistuu. Valtioneuvosto katsoo, että asetusehdotuksen jatkovalmistelussa tulee kiinnittää huomiota erityisesti tuomioistuinjärjestelmän oikeusturva- ja kustannusnäkökohtiin sekä kieliä koskevan järjestelyn teknologiapoliittisiin vaikutuksiin kansallisen innovaatiojärjestelmän toiminnan kaikinpuoliseksi varmistamiseksi. Valtioneuvosto katsoo lisäksi, että kansallisilla patenttiviranomaisilla on sekä Euroopan laajuisessa että kansallisessa innovaatiojärjestelmässä niin merkittäviä tehtäviä, että yhteisöpatenttijärjestelmässä myös niiden toimintamahdollisuuksiin ja toiminnan taloudellisiin edellytyksiin tulee kiinnittää huomiota ja pyrkiä esimerkiksi yhteistoimintaa kehittämällä säilyttämään niiden osaaminen ja tietotaito patenttialalla.